

För trygghet, ansvar och respekt i skolan

– information från Barn- och elevombudet (BEO)

Beställningsadress:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-postadress: skolverket@fritzes.se
www.skolverket.se

Beställningsnummer: 07:1022
ISBN: 978-91-85545-32-2

Stockholm 2007
Tryck: Danagårds Grafiska
Upplaga: 5 000
Foto: Hans Alm
Formgivning: Skolverkets informationsenhet

För trygghet, ansvar och respekt i skolan

Trygghet och studiero är grundförutsättningar för barns och elevers utveckling och lärande. Alla barn och elever ska med tillförsikt och förväntan kunna gå till en förskola eller en skola präglad av trygghet och respekt.

Det är aldrig tillåtet att kränka en annan människa. Allas lika värde och okränkbarhet är en grundläggande mänsklig rättighet. Lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever (barn- och elevskyddslagen) gäller från och med den 1 april 2006. Genom barn- och elevskyddslagen utsträcks det skydd som redan gäller för arbetslivet, vid tillhandahållandet av varor och tjänster samt för studenter i högskolan att även gälla våra yngsta medborgare – barnen och eleverna i våra skolor. I samband med lagen har även Barn- och elevombudet för likabehandling inrättats hos Skolverket.

Syftet med denna skrift är att ge främst personal inom förskolan, skolan och vuxenutbildningen en kortfattad beskrivning av barn- och elevskyddslagen, Barn- och elevombudet samt de nya krav som lagen ställer.

Vad innebär barn- och elevskyddslagen?

Lagen ska främja alla barns och elevers lika rättigheter samt motverka *diskriminering* på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Lagen har även till ändamål att motverka *annan kränkande behandling* samt främja likabehandling i skolan. Lagen ska tillämpas på all utbildning och annan verksamhet som regleras i skollagen.

Vilka omfattas av lagen?

- Förskoleverksamheten
- Skolbarnsomsorgen
- Förskoleklassen
- Grundskolan
- Gymnasieskolan
- Särskolan
- Specialskolan
- Sameskolan
- Vuxenutbildningen (såväl offentliga som fristående verksamheter).

Lagen omfattar diskriminering, trakassering och annan kränkande behandling. Detta kommer fortsättningsvis i skriften sammanfattas som ”kränkande behandling”.

Lagen kräver handling

Lagen kräver att skolorna aktivt och målinriktat arbetar med att främja barns och elevers lika rättigheter. Detta ska ske genom att en likabehandlingsplan upprättas, att skolorna arbetar förebyggande och förhindrar kränkningar samt att skolan utreder och vidtar åtgärder när en kränkning ändå inträffar.

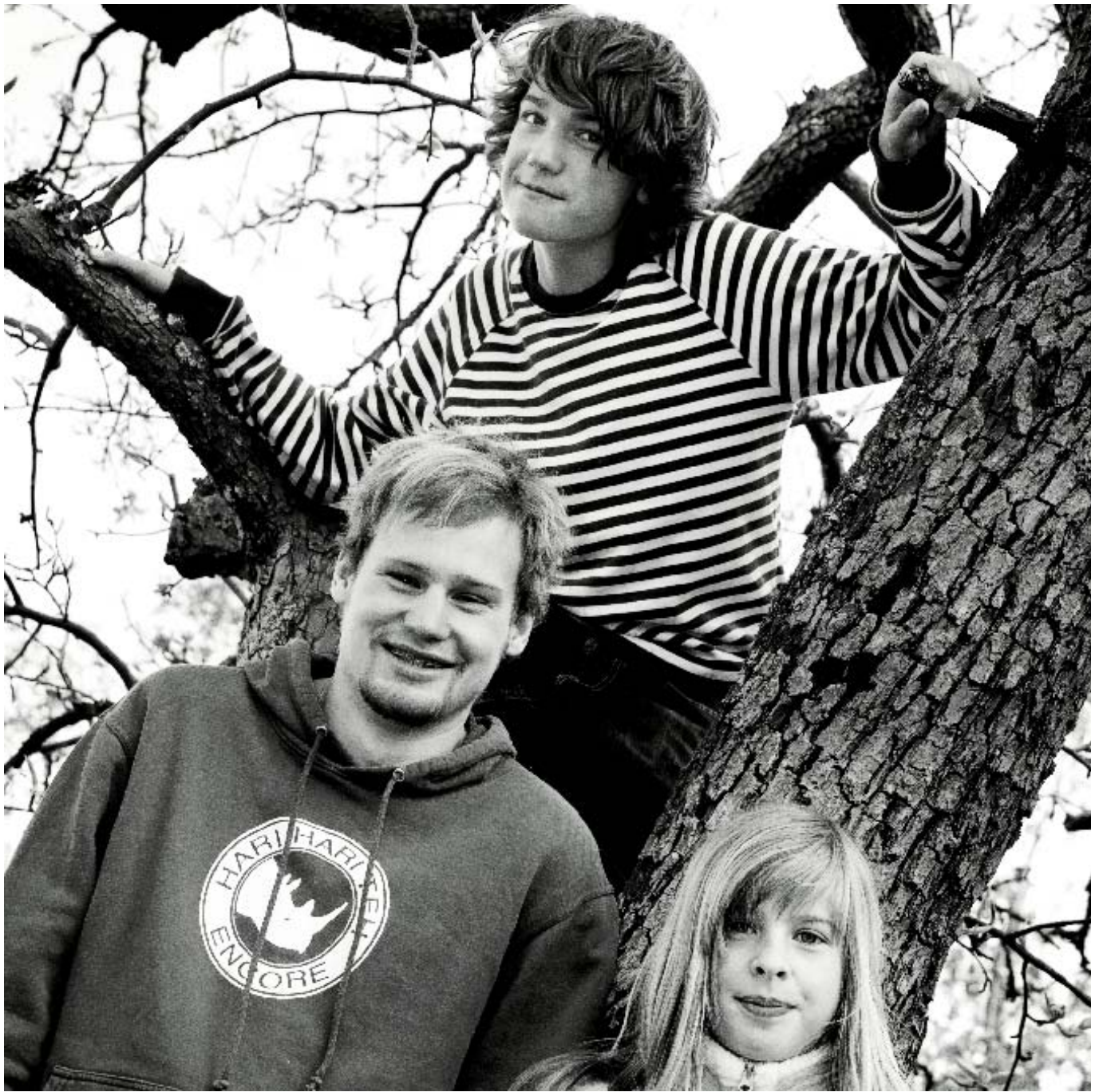
När ett barn eller en elev känner sig utsatt för diskriminering, trakasserier eller annan kränkande behandling inträder en handlingsplikt. Det vill säga utrednings- och åtgärdsskyldighet. Lagen kräver att skolan omedelbart utreder vad som har hänt och gör vad som skäligen kan krävas för att förhindra fortsatta kränkningar. Kravet på utredning och åtgärder gäller både om ett barn eller en elev kränks av personal eller om kränkningen utförs av andra barn eller elever. Handlingsplikten inträder så snart ett barn eller en elev känner sig kränkt.

Barn och elevskyddslagen innebär absolut förbud för all personal att:

- direkt och indirekt diskriminera ett barn eller en elev,
- trakassera ett barn eller en elev,
- instruera någon att diskriminera ett barn eller en elev,
- utsätta ett barn eller en elev för annan kränkande behandling eller
- utsätta ett barn eller en elev för repressalier på grund av en anmälan enligt lagen.

Vad är vad?

Definitioner:

Direkt diskriminering	Orättvis behandling eller missgynnande av en person på grund av dennes kön, etniska tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder.
Indirekt diskriminering	Tillämpandet av en bestämmelse som verkar neutral, men som får en diskriminerande effekt i praktiken.
Trakasserier	Uppträdande som kränker en persons värdighet på grund av dennes kön, etniska tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder.
Annan kränkande behandling	Ett uppträdande som, utan att vara trakasserier, kränker barns eller en elevs värdighet, exempelvis våld, hot och utfrysning.

Likabehandlingsplanen ska främja, förebygga och förhindra

Huvudmannen ansvarar för att det finns ett målinriktat arbete med att förebygga kränkande behandling. Ett viktigt verktyg i detta arbete är att upprätta och följa en likabehandlingsplan.

Till huvudmannens och verksamhetens hjälp vid upprättandet av likabehandlingsplanen finns Skolverkets allmänna råd och kommentarer för arbetet med att främja likabehandling samt ombudsmännens* riktlinjer.

Likabehandlingsplanens syfte är att främja alla barns och elevers lika rättigheter och att förebygga och förhindra kränkande behandling. Det ska finnas en plan för varje verksamhet och den ska anpassas till verksamhetens behov. För att kunna göra en bra likabehandlingsplan krävs en aktuell kartläggning av verksamheten. Utifrån kartläggningen kan konkreta, planerade aktiviteter för det kommande året utformas. Likabehandlingsplanen ska innehålla rutiner för akuta åtgärder och uppföljning samt skolans förebyggande arbete. Det är också lämpligt att planen innehåller en ansvarsfördelning både för det förebyggande arbetet och vid akuta situationer.

Planen ska upprättas, följas upp och utvärderas tillsammans med barnen och eleverna varje år. Att eleverna görs delaktiga är en förutsättning för att planen ska fungera i praktiken. Det är också viktigt att involvera vårdnadshavarna i arbetet så att det som gäller i skolan är förankrat i hemmet.

Förordning 2006:1083 om barns och elevers deltagande i arbetet med att ta fram en likabehandlingsplan.

Vem ansvarar?

Det är huvudmannen som har det juridiska ansvaret för att lagen följs. Huvudmannen ansvarar även för att personalen följer lagen. All personal har en skyldighet att agera om ett barn eller en elev anser sig vara utsatt för kränkande behandling.

* Ombudsmännen, se sidan 18.

Det här är Barn- och elevombudet

Alla barn och elever har rätt att vara i en skolmiljö som är fri från kränkande behandling. Barn- och elevombudet (BEO) tillvaratar den rätten. Barn- och elevombudet övervakar barn- och elevskyddslagen tillsammans med diskrimineringsombudsmännen. Barn- och elevombudets ansvarsområde är att utreda anmälningar om kränkande behandling som inte är diskriminering.

Barn- och elevombudet ska:

- tillvarata barns och elevers enskilda rätt enligt lagen,
- hjälpa barn och elever att komma till rätt ombudsman när ansvaret inte ligger hos Barn- och elevombudet,
- föra barnens och elevernas skadeståndstalan,
- informera och utbilda om lagen,
- ge råd och upplysa om lagens tillämpning,
- följa utvecklingen inom området på lång sikt, samt
- ha kontakt med diskrimineringsombudsmännen, elevorganisationerna och andra myndigheter och organisationer inom området, till exempel Barnombudsmannen, BRIS och Friends.

Vad händer om lagen inte följs?

Det är Barn- och elevombudets uppgift att hjälpa barn och elever som har utsatts för annan kränkande behandling. Om lagen inte följs kan huvudmannen bli skadeståndsskyldig gentemot ett enskilt barn eller en enskild elev. Barnet eller eleven kan alltså bli kompenserad för kränkningar hon eller han har utsatts för, om skolan inte har agerat på de uppgifter skolan fått. Det är BEO som företräder ett barn eller en elev i en skadeståndsprozess som gäller annan kränkande behandling. Gäller processen diskriminering eller trakassering företräds barnet eller eleven av respektive ombudsman.

Huvudmannen för skolverksamheten kan bli skadeståndsskyldig om någon kommer till skada för att skolan inte har:

- upprättat en likabehandlingsplan,
- utrett och gjort vad som skäligen kan krävas för att förhindra diskriminering, trakasserier eller annan kränkande behandling,
- vidtagit åtgärder för att förhindra och förebygga trakasserier och annan kränkande behandling.

Huvudmannen kan även bli skadeståndsskyldig om personal utsatt ett barn eller en elev för kränkande behandling.

Vem ska bevisa att en kränkning ägt rum?

Bevisbördan i barn- och elevskyddslagen är delad mellan huvudmannen och den som företräder barnet eller eleven.

Om ett barn eller en elev kränks av personal i förskole- eller skolverksamheten ska hon eller han visa på omständigheter som gör att det finns anledning att anta att kränkande behandling har förekommit. Om barnet eller eleven lyckas med detta så är det huvudmannens uppgift att motbevisa kränkningen.

Om ett barn eller en elev däremot kränks av andra barn eller elever ska hon eller han visa att en kränkning har skett. För att undgå skadeståndsskyldighet ska huvudmannen visa att alla de åtgärder som skäligen kan krävas har vidtagits.

Vilken preskriptionstid gäller?

För både barnens och rättssäkerhetens skull bör ärenden utredas och behandlas så fort som möjligt.

Två tidsfrister gäller:

- preskriptionstiden är två år vid direkt och indirekt diskriminering, instruktioner att diskriminera samt repressalier,
- för trakasserier och annan kränkande behandling finns ingen särskild preskriptionsbestämmelse. Därför gäller vanliga preskriptionsregler, det vill säga 10 år.

Mer information

- Skolverkets allmänna råd och kommentarer (06:694) för arbetet med att främja likabehandling och att motverka diskriminering och annan kränkande behandling
- Trygghet och studiero i skolan - information om nya bestämmelser (07:1010)
- Ordningsregler för en trygg och lärande skolmiljö (06:960)

Skrifterna kan beställas via www.skolverket.se

Diskrimineringsombudsmän

Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, DO: www.do.se

Jämställdhetsombudsmannen, JämO: www.jamobud.se

Handikappombudsmannen, HO: www.ho.se

Ombudsmannen mot diskriminering mot sexuell läggning, HomO: www.homo.se

BRIS – Barnens rätt i samhället: www.bris.se

BO – Barnombudsmannen: www.bo.se

- Materialet Riktlinjer för likabehandlingsplaner finns på respektive ombudsmans webbplats.

För mer information om Barn- och elevombudet: www.skolverket.se/beo

Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever (2006:67)

Lagens ändamål och tillämpningsområde

- 1 § Denna lag har till ändamål att främja barns och elevers lika rättigheter samt att motverka diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Lagen har också till ändamål att motverka annan kränkande behandling.

Denna lag tillämpas på utbildning och annan verksamhet som avses i skollagen (1985:1100).

Definitioner

- 2 § I denna lag avses med

elev: den som utbildas eller söker utbildning enligt skollagen (1985:1100),

barn: den som deltar i eller söker till förskoleverksamhet eller skolbarnsomsorg enligt skollagen,

personal: anställda och uppdragstagare i utbildning och annan verksamhet,

etnisk tillhörighet: att någon tillhör en grupp av personer som har samma nationella eller etniska ursprung, ras eller hudfärg,

sexuell läggning: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning,

funktionshinder: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå,

trakasserier: ett uppträdande som kränker ett barns eller en elevs värdighet, och som

1. *har samband med*

- etnisk tillhörighet (etniska trakasserier),
- religion eller annan trosuppfattning (trakasserier på grund av religion eller annan trosuppfattning),
- sexuell läggning (trakasserier på grund av sexuell läggning),
- funktionshinder (trakasserier på grund av funktionshinder),
- kön (trakasserier på grund av kön), eller

2. *är av sexuell natur (sexuella trakasserier),*

annan kränkande behandling: ett uppträdande som annars kränker ett barns eller en elevs värdighet.

Ansvar för anställda och uppdragstagare

- 3 § Huvudmannen för sådan verksamhet som avses i 1 § andra stycket ansvarar för att anställda och uppdragstagare i denna verksamhet följer de skyldigheter som anges i denna lag när de handlar i tjänsten eller inom ramen för uppdraget.

Tringande bestämmelser

4 § Avtalsvillkor som inskränker skyldigheter enligt denna lag är utan verkan.

Aktiva åtgärder

Målinriktat arbete

5 § Huvudmannen för verksamheten skall se till att det bedrivs ett målinriktat arbete för att främja de ändamål som anges i 1 § första stycket. Särskilda föreskrifter om detta finns i 6-8 §§.

Likabehandlingsplan

6 § Huvudmannen för verksamheten eller den huvudmannen bestämmer skall se till att det finns en likabehandlingsplan för varje enskild verksamhet. Planen skall syfta till att främja barns och elev-ers lika rättigheter oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder och att förebygga och förhindra trakasserier och annan kränkande behandling. I planen skall planerade åtgärder redovisas. Planen skall årligen följas upp och ses över.

Skyldighet att förebygga och förhindra trakasserier och annan kränkande behandling

7 § Huvudmannen för verksamheten eller den huvudmannen bestämmer skall vidta åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för trakasserier och annan kränkande behandling.

Skyldighet att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier och annan kränkande behandling

8 § Om huvudmannen för verksamheten, rektorn eller någon med motsvarande ledningsfunktion eller annan personal får kännedom om att ett barn eller en elev i verksamheten anser sig ha blivit utsatt för trakasserier eller annan kränkande behandling i samband med att verksamheten genomförs, skall huvudmannen eller den huvudmannen bestämmer utreda omständigheterna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra fortsatta trakasserier eller annan kränkande behandling.

Förbud mot diskriminering

Direkt diskriminering

9 § Huvudmannen för verksamheten, rektorn eller någon med motsvarande ledningsfunktion eller annan personal får inte missgynna ett barn eller en elev genom att behandla barnet eller eleven sämre än denne företrädare för verksamheten behandlar, har behandlat eller skulle ha behandlat något annat barn eller någon annan elev i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder.

Indirekt diskriminering

10 § Huvudmannen för verksamheten, rektorn eller någon med motsvarande ledningsfunktion eller

annan personal får inte missgynna ett barn eller en elev genom att tillämpa en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringssätt som framstår som neutralt men som i praktiken särskilt missgynnar barn eller elever med visst kön, viss etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller visst funktionshinder. Detta gäller dock inte om bestämmelsen, kriteriet eller förfaringssättet kan motiveras av ett berättigat mål och medlen är lämpliga och nödvändiga för att uppnå målet.

Trakasserier

- 11 § Huvudmannen för verksamheten, rektorn eller någon med motsvarande ledningsfunktion eller annan personal får inte utsätta ett barn eller en elev för trakasserier.

Instruktioner att diskriminera

- 12 § Huvudmannen för verksamheten, rektorn eller någon med motsvarande ledningsfunktion eller annan personal får inte lämna order eller instruktioner om diskriminering av ett barn eller en elev i sin verksamhet enligt 9-11 §§.

Förbud mot annan kränkande behandling

- 13 § Huvudmannen för verksamheten, rektorn eller någon med motsvarande ledningsfunktion eller annan personal får inte utsätta ett barn eller en elev för annan kränkande behandling.

Förbud mot repressalier

- 14 § Huvudmannen för verksamheten, rektorn eller någon med motsvarande ledningsfunktion eller annan personal får inte utsätta ett barn eller en elev för repressalier på grund av att barnet eller eleven har anmält eller påtalat att någon i verksamheten handlat i strid med denna lag eller på grund av att barnet eller eleven har medverkat i en utredning enligt denna lag.

Skadestånd

- 15 § Om huvudmannen för verksamheten, rektorn eller någon med motsvarande ledningsfunktion eller annan personal åsidosätter sina skyldigheter enligt 6-14 §§, skall huvudmannen dels betala skadestånd till barnet eller eleven för kränkning, dels ersätta annan skada som har orsakats av åsidosättandet. Skadestånd för kränkning i andra fall än vid diskriminering eller repressalier utgår dock inte, om kränkningen är ringa. Om det finns särskilda skäl, kan skadeståndet för kränkning sättas ned eller helt falla bort.

Tillsyn

- 16 § Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning, Handikappombudsmannen och Statens skolverk skall inom sina respektive ansvarsområden se till att denna lag följs. Huvudmannen för verksamheten eller rektorn eller någon med motsvarande ledningsfunktion är skyldig att på uppmaning av en ombudsman eller av Statens skolverk lämna de uppgifter om förhållandena i verksamheten som kan vara av betydelse för tillsynen.

Rättegången

- 17 § Mål om skadestånd enligt denna lag skall handläggas enligt vad som är föreskrivet i rättegångsbalken om rättegången i tvistemål där förlikning om saken är tillåten. I sådana mål kan det dock förordnas att vardera parten skall bära sin rättegångskostnad, om den part som har förlorat målet hade skälig anledning att få tvisten prövad.

Bevisbörda

- 18 § Om ett barn eller en elev som anser sig ha blivit diskriminerad enligt 9-12 §§, utsatt för annan kränkande behandling enligt 13 § eller utsatt för repressalier enligt 14 § visar omständigheter som ger anledning att anta att hon eller han blivit diskriminerad, utsatt för annan kränkande behandling eller utsatt för repressalier, är det huvudmannen för verksamheten som skall visa att diskriminering, annan kränkande behandling eller repressalier inte förekommit.
- 19 § Om ett barn eller en elev visar att han eller hon har blivit utsatt för trakasserier eller annan kränkande behandling av ett annat barn eller en annan elev i samband med att verksamheten genomförs, skall huvudmannen för att undgå skadeståndsansvar visa att alla skäliga åtgärder för att förebygga eller förhindra behandlingen hade vidtagits.

Rätt att föra talan

- 20 § I en tvist om skadestånd enligt denna lag får Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning, Handikappombudsmannen eller Statens skolverk som part föra talan för en elev som medger det. För barn och elever under 18 år som inte har ingått äktenskap skall vårdnadshavarna lämna medgivande. Om en ombudsman eller Statens skolverk för talan enligt första stycket, får ombudsmannen eller verket i samma rättegång föra också annan talan som ombud för barnet eller eleven. Det som föreskrivs i rättegångsbalken om part beträffande jävsförhållande, personlig inställelse, hörande under sanningsförsäkran och andra frågor som rör bevisningen skall gälla även den för vilken en ombudsman eller Statens skolverk för talan enligt första stycket.

Preskription m.m.

- 21 § En talan i mål om skadestånd enligt 9, 10, 12 eller 14 § skall väckas inom två år efter det att de påtalade handlingen företogs eller en skyldighet senast skulle ha fullgjorts. I annat fall är rätten till talan förlorad.
- 22 § En talan som förs av Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning, Handikappombudsmannen eller Statens skolverk behandlas som om talan hade förts av barnet eller eleven själv.

Övergångsbestämmelser 2006:67

Denna lag träder i kraft den 1 april 2006 och tillämpas på skadefall som inräffar efter ikraftträdandet.

Det här är barn- och elevskyddslagen

www.skolverket.se/beo